

Teodlare Ranjana Mauraya
och hennes barn på väg till
skolan, Indien.

Hållbar handel för hållbar utveckling

Agera lokalt och påverka globalt

Ett pedagogiskt material för gymnasiet

FAIRTRADE
SVERIGE

Skapat av: Fairtrade Sverige

Tryckår: 2022

Uppdaterad: 2025

Mer information: [fairtrade.se](https://www.fairtrade.se)

Ladda ned materialet: [fairtrade.se/skola](https://www.fairtrade.se/skola)

Hej!

Vi vill börja med att rikta ett stort och varmt tack till dig som lärare. Tack för att du ger dina elever kunskap, trygghet och en känsla av sammanhang. Tack också för att du ger dem verktyg för ökad förståelse och delaktighet samt ökat inflytande över livet – i nuet och i framtiden.

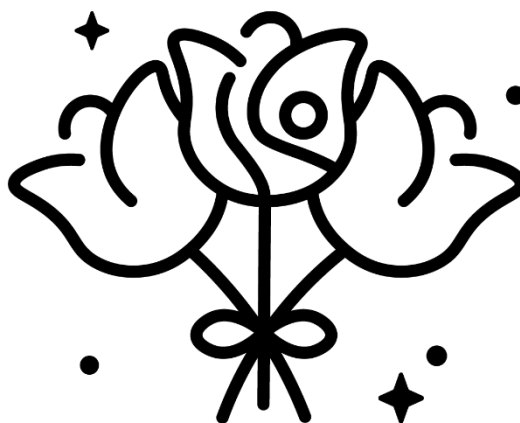
Fairtrades vision handlar också om att skapa möjligheter och verktyg för människor. Vi vill se en världshandel där odlare och anställda i länder med utbredd fattigdom kan skapa sig en trygg och hållbar försörjning och själva bestämma över sin framtid. Vi vill möjliggöra en trygg inkomst för odlare och anställda, så att deras barn kan lägga sin energi i klassrummet i stället för på fälten. Vi vill bygga kunskap och skapa förutsättningar för schyssta arbets- och levnadsvillkor. Och vi vill stärka demokratin och säkerställa att odlare och anställdas röster ges utrymme och tas tillvara.

Med den här satsningen jobbar vi tillsammans för att bidra till målen i Agenda 2030 och i det arbetet stärka unga och ge dem förutsättningar att skapa en positiv utveckling, med handel som verktyg. Men framför allt ger vi unga utrymme att växa, bygga kunskap och ta plats.

I detta material finner du inledningsvis information om hur Fairtrade och Agenda 2030 hänger ihop, så att det blir tydligt för dig hur det kopplar till din undervisning och till läroplanen. Därefter finner du uppdraget som vi på Fairtrade ger dina elever och slutligen en lärarhandledning för dig att använda, då du stöttar dina elever att genomföra uppdraget.

Tillsammans gör vi skillnad!

Varma hälsningar,
Fairtrade Sverige

Fairtrade och Agenda 2030

2015 kom världens länder överens om 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen sammanfattas i Agenda 2030 och är de mest ambitiösa målen för hållbar utveckling som FN:s generalförsamling har antagit. Agenda 2030 slår fast att länderna tillsammans ska arbeta för att bland annat:

- avskaffa fattigdom
- minska ojämlikheter och orättvisor i världen
- främja fred och rättvisa
- lösa klimatkrisen

Nästan samtliga av de totalt 169 olika delmålen inom Agenda 2030 berör livsmedel och jordbruk i någon form. Därför är det också avgörande att de som själva jobbar inom jordbrukssektorn får vara delaktiga i arbetet med att planera för och uppnå målen. Det första och övergripande målet i Agenda 2030 – att utrota all form av fattigdom överallt – är kärnan i Fairtrades verksamhet. Fairtrade verkar för att de som är mest ekonomiskt och socialt utsatta i den globala handeln ska kunna försörja sig på sitt arbete och få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Fairtrade ger sina producenter verktyg och förutsättningar för att möta de utmaningar som de står inför idag, samtidigt som de får ökad kunskap om hur de kan möta kommande utmaningar och själva bidra till att nå målen i Agenda 2030.

Fairtrade har som uttalat mål att motverka fattigdom genom att stärka människors inflytande och handlingskraft. Som ett tydligt exempel har Fairtrades odlare hälften av rösterna vid Fairtrade Internationals årliga generalförsamling. Resterande 50 procent av rösterna har de nationella Fairtrade-organisationerna, som till exempel Fairtrade Sverige. I och med detta är odlarna delaktiga i alla grundläggande beslut som rör kriterier och certifiering. Det är en unik uppdelning som skapar en global plattform där odlare och konsumenter kan mötas på lika villkor. När odlarna får ökat inflytande och ökade ekonomiska resurser får de också större möjligheter att vidta klimatåtgärder och värna om sin närmiljö. Väljer de att ställa om till ekologisk odling får de dessutom ett högre pris för råvaran.

Vårt uppdrag till era elever

Unga idag befinner sig i ett unikt läge. De är den första generationen som kan bekämpa fattigdomen i världen, samtidigt som de enligt många forskare kan vara den sista generationen att bekämpa klimatförändringarna. Vi bör ge dem alla verktyg tillgängliga för att möta dessa utmaningar och samtidigt visa dem tillit och respekt så att deras förslag på lösningar verkligen ges utrymme och tas tillvara.

Fairtrade ser att era elever är en viktig kraft i arbetet för att nå målen i Agenda 2030 och vi är också i stort behov av att få ta del av deras kompetens och engagemang kring dessa viktiga frågor. **Vi ger därför era elever i uppdrag att lära sig mer om hur en hållbar handel kan stimulera en hållbar utveckling**, där fattigdomen kan bekämpas en gång för alla och där vi tillsammans aktivt motverkar och bekämpar klimatförändringar globalt.

Vi ger dem också i uppdrag att på ett kreativt sätt föra sin kunskap vidare och visa vuxna vägen. Hur bör vi agera för att skapa en hållbar utveckling och vilka råd vill unga ge vuxna? Vad bör de prioritera och vad bör de avstå? Hur kan de göra skillnad i sin vardag och bidra till Agenda 2030?

Berätta gärna för era elever att vi på Fairtrade bett om deras hjälp specifikt. Att vi ser dem som en kraft att räkna med och att de gärna får öka *vår kunskap* i hur vi bäst kommunicerar till unga och hur vi på bästa sätt ger unga verktyg att sprida budskapet vidare till fler.

Till detta uppdrag finns en lärarhandledning, som stöd till dig som lärare. Du kan använda den i sin helhet eller välja de delar som passar i din undervisning. Materialet syftar till att öka elevernas kunskap, utmana dem att värdera och analysera sin nya kunskap och slutligen sprida den vidare.

Foto: Veron Gorny

Lärarhandledning som stöd

Namn på lärarhandledningen:

Hållbar handel för hållbar utveckling – Agera lokalt och påverka globalt.

Syfte:

Att ge unga studenter en ökad förståelse för hur handel bör bedrivas för att vara långsiktigt hållbar samt synliggöra hur oberoende tredjepartscertifieringar – som Fairtrade, kan vara ett verktyg för att bekämpa fattigdom och nå de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Centrala teman:

Handel och hållbar utveckling, mänskliga rättigheter, Fairtrade och Agenda 2030.

Förmågor som stimuleras:

Informationssökning, analytisk förmåga, argumentationsteknik, presentationsteknik, källkritik och omvärldsanalys.

Gymnasiegemensamma ämnen

Detta uppdrag med tillhörande lärarhandledning kan tillämpas inom ramen för flera av gymnasieskolans gemensamma ämnen. Nedanför finner du tips på hur uppdraget kan lyftas in i den pågående undervisningen och direkt därefter förslag på frågor att diskutera i klassrummet.

- Engelska
Låt eleverna genomföra uppdraget och finna information från engelskspråkiga källor, samt redovisa sitt uppdrag på engelska.
- Historia
Låt eleverna reflektera kring hur handel sker idag och hur den har utvecklats över tid i ett historiskt perspektiv. Koppla diskussionerna till uppdraget.
- Svenska/ svenska som andraspråk:
Låt eleverna fokusera på den retoriska arbetsprocessen och argumentationsteknik.
- Naturkunskap
Låt eleverna reflektera kring hur den internationella handeln påverkar våra ekosystem och vilka möjligheter respektive utmaningar som handel utgör för en hållbar utveckling.
- Samhällskunskap
Låt eleverna öva på källkritik. De får identifiera metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information.

Förslag på frågeställningar att lyfta i klassrummet

- Hur ser villkoren ut för de som arbetar i första ledet av handelskedjan och hur kan vi säkerställa att de mänskliga rättigheterna efterlevs i praktiken?
- Vilket ansvar bär konsumenter för en vara eller tjänsts produktionsförhållanden?
- Vilket ansvar bär företag för en vara eller tjänsts produktionsförhållanden?
- Hur påverkar vår konsumtion vår omvärld?
- Vilka likheter respektive skillnader har olika typer av märkningar och certifieringar?
- Hur kan handel vara en drivkraft för de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030?
- Vilka styrkor respektive utmaningar finns det med att jobba med alla tre delar av hållbar utveckling (socialt, ekonomiskt och miljömässigt) samtidigt?

Ett uppdrag ni kan genomföra i tre steg

Här ges inledningsvis en kort sammanfattning av uppdragets tre steg i punktform. Uppdraget kan genomföras i sin helhet och/eller genom att välja de delar som känns relevanta och genomförbara för dig i ditt klassrum. På kommande sidor presenteras sedan varje steg i uppdraget mer utförligt.

- **Steg 1: Fairtrade och Agenda 2030**
Hur kan en hållbar handel bidra till målen i Agenda 2030?
- **Steg 2: Fairtrade City – agera lokalt och påverka globalt**
Hur kan svenska kommuner – tillsammans med sina invånare, bidra till målen i Agenda 2030?
- **Steg 3: Unga visar vägen**
Hur kan era elever föra sina kunskaper vidare och såväl enskilt som tillsammans med sina klasskompisar bidra till förändring?

Elever vid universitetet
i Köln, Tyskland.

Foto: Veron Gorny

Steg 1: Fairtrade & Agenda 2030

Syfte:

Öka elevernas förståelse för hur hållbar handel kan bidra till målen i Agenda 2030.

Metod:

I detta avsnitt kommer ni att arbeta med informationssökning för att sedan analysera och värdera den information ni finner. Eleverna ges utrymme att landa i sina värderingar och att pröva sina argument i grupp. De utmanas också att reflektera kring sin egen konsumtion.

Det är inte ett krav, men vi rekommenderar eleverna att genomgå Fairtrades digitala utbildning "En varas verkliga pris – en grundutbildning om Fairtrade" innan de tematiserade lektionerna genomförs då det underlättar undervisningen som följer. Utbildningen återfinns här: www.fairtrade.se/en-varas-verkliga-pris

Moment 1: Vad är Fairtrade och hur relaterar det till Agenda 2030?

- Dela in eleverna i fyra grupper. Låt två grupper ta reda på vad Fairtrade är och hur det fungerar i praktiken. Låt de andra två grupperna ta reda på vad Agenda 2030 är och uppmuntra dem att fundera kring vilka av målen som berör handel.
- Låt de två grupper som fördjupat sig kring Fairtrade bli en grupp och diskutera med varandra. *Vad är kärnan i Fairtrades verksamhet och hur kan Fairtrade bidra till en mer hållbar världshandel?*
- Även de två grupper som fördjupat sig kring Agenda 2030 får nu bli en grupp och diskutera med varandra. *Vilka mål är viktigast för att möjliggöra en hållbar handel? Vilka mål kan en hållbar handel gynna?*
- Låt nu klassen diskutera i helgrupp och dela sina nya kunskaper med varandra. Tillsammans får de diskutera sig fram till vilken koppling som finns mellan Fairtrade och Agenda 2030.
- När diskussionen avslutats och ni summerat era erfarenheter kan ni avsluta lektionen med att dela ut "Om Fairtrade och Agenda 2030". Den texten återfinns i detta metodmaterial och kan möjliggöra eleverna en lättillgänglig sammanfattning som belyser kopplingen mellan en hållbar handel och målen i Agenda 2030.

Följande sidor kan ni tipsa era elever att besöka:

Fairtrade Sveriges hemsida:
Svenska FN-förbundet
UNDP:s sida om Agenda 2030

www.fairtrade.se
fn.se/globala-malen-for-hallbar-utveckling
www.globalamalen.se

Moment 2: Vem bär ansvaret – och hur kan vi skapa förändring?

Eleverna har nu fått en ökad förståelse för vad Fairtrade respektive Agenda 2030 är och hur de två är sammankopplade med varandra. Nu är det dags att diskutera vägar till förändring.

Vilka i den globala handelskedjan anser eleverna att vi behöver påverka för att skapa en mer hållbar handel? För att komma dit behöver de identifiera vilka aktörer som finns och vilket ansvar de bär. Sist men inte minst ges de möjlighet att reflektera kring vad de själva kan göra; både i sin roll som konsumenter och som världsmedborgare med kraft att förändra.

För att möjliggöra er en god diskussion kring dessa viktiga frågor återfinns tre övningar för er att genomföra i klassrummet. De beskrivs kortfattat nedan och återfinns sedan i sin helhet som bilagor i detta metodmaterial (bilaga 1–3). Ni är fria att välja om ni önskar genomföra en, två eller samtliga övningar tillsammans med era elever. Se dem som ett stöd och en resurs.

Följande övningar återfinns i detta metodmaterial:

- **Handelsspelet (Bilaga 1)**

I detta rollspel simuleras världshandelns orättvisa villkor och förutsättningar.

- **Fyra Hörn: Vems ansvar? (Bilaga 2)**

I denna övning får eleverna reflektera kring vem som bär ansvar då varor produceras.

- **Vad kan eleverna göra för att sprida kunskapen vidare? (Bilaga 3)**

I denna övning får eleverna reflektera kring hur de kan sprida kunskapen vidare.

Steg 2: Fairtrade City – agera lokalt och påverka globalt

Syfte:

I detta delmoment ökar ni elevernas förståelse för hur lokala initiativ kan bidra till global utveckling.

Metod:

Är du verksam som lärare i en kommun som är diplomerad Fairtrade City? Bjud in en representant från samverkansgruppen och låt hen berätta om deras viktiga arbete. Förslag på frågeställningar att få besvarade tillsammans med eleverna:

- Vad innebär det att kommunen är diplomerad Fairtrade City?
- På vilket sätt bidrar diplomeringen Fairtrade City till att nå målen i Agenda 2030?
- Hur kan kommunens inköp bidra till fattigdomsbekämpning och att mänskliga rättigheter inte kränks i länder med utbredd fattigdom?
- Hur ser deras samarbete med lokala näringsidkare ut?
- I vilka butiker och caféer kan kommunens invånare finna hållbart producerade varor?

Här är det viktigt att ge eleverna utrymme att ställa frågor. Fånga gärna upp vilka frågor de finner störst intresse för och diskutera det vidare om utrymme finns även efter besöket.

Alternativ metod:

Är du verksam som lärare i en kommun som inte är diplomerad Fairtrade City? Ta då tillfället att tillsammans med klassen öka er förståelse för hur svenska kommuner kan använda sig av diplomeringen Fairtrade City för att bidra till målen i Agenda 2030, med handel som verktyg. Om elevernas engagemang väcks och de vill påverka sin kommun, kan ni utöva demokratiutveckling i klassrummet genom att en eller flera elever lägger ett medborgarförslag till kommunen, där de föreslår att kommunen ska bli en Fairtrade City.

Information om Fairtrade City:

Tydlig information om Fairtrade City återfinns online:

<http://www.fairtrade.net/se-sv/kommun-region/fairtrade-city-och-region/varfor-diplomering.html>

Underlag och stöd för att lägga ett medborgarförslag:

<http://www.fairtrade.net/se-sv/engagemang/engagera-dig/paverka-din-kommun-och-region.html>

Steg 3: Unga visar vägen

Syfte:

Att uppmuntra och möjliggöra unga att dela hur de ser att handel och konsumentmakt kan vara verktyg för hållbar utveckling i det samhället vi tillsammans lever och verkar i. Det möjliggör en dialog där ungas röster ges utrymme, respekteras och tas tillvara som en resurs.

Metod:

Eleverna ges i uppdrag att sprida sin kunskap om hållbar handel och Agenda 2030 vidare. De är själva fria att välja hur. De kan exempelvis arrangera en utställning, spela in en podd, göra en film, arrangera en kunskapshöjande fika, skriva en debattartikel eller skapa inlägg i sociala medier.

Centralt i detta moment är att ge eleverna utrymme att vara förändringsaktörer och visa dem att vi verkligen lyssnar in deras idéer och tankar. För oss på Fairtrade är det mycket intressant att få ta del av hur unga ser på hållbar handel i stort och Fairtrade som certifiering mer specifikt. Vad tycker de är viktigast? Vilka frågor berör mest?

Vi är också mycket nyfikna på hur unga bäst ser att vi kommunicerar till dem. Vilka kanaler vill de bli nådda i och/eller hur tillgodogör de sig information bäst? Deras val av kommunikationsvägar ligger till grund för hur de själva väljer att presentera sitt budskap i en lokal kontext. Via detta moment är eleverna konkret med och bidrar till att *påverka globalt genom att agera lokalt*.

Bilaga 1: Handelsspelet

Världshandelns orättvisa villkor och förutsättningar

Syfte: Att ge eleverna en ökad förståelse för obalansen i världshandel.

Om övningen:

Detta spel fungerar som en förenklad simulering av världshandel, där eleverna själva representerar världens befolkning. Spelet kan synliggöra obalansen i världshandel och hur en individs möjligheter att delta på den globala marknaden påverkas av hans förutsättningar. Kom ihåg att den skeva fördelningen mellan grupperna har ett pedagogiskt syfte och bör vara påtaglig.

Gör så här:

Steg 1: Dela in alla deltagare i mindre grupper/länder. Berätta att varje land/grupp ska få i uppgift att tillverka kuber av papper, likt den du delar ut en mall för (se utskriftsbar version på nästa sida). Dessa kuber ska varje land/grupp sälja till marknaden, vilken är du som lärare, då du agerar spelledare. Ju finare kuber grupperna tillverkar, desto mer betalt får de för sin kub. Alla länder/grupper kommer dock att tilldelas olika förutsättningar i form av olika resurser. Nedan följer exempel på hur du kan fördela resurser olikt mellan grupperna.

LAND A

Papper: 20 st. A4, 20 st. A3
Sax: ingen alls
Tejp: en rulle
Linjal: ingen alls
Penna: ingen alls

LAND B

Papper: 3 st. A4
Sax: en per gruppmedlem
Tejp: en per gruppmedlem
Linjal: onödigt många
Penna: 1 st.

LAND C

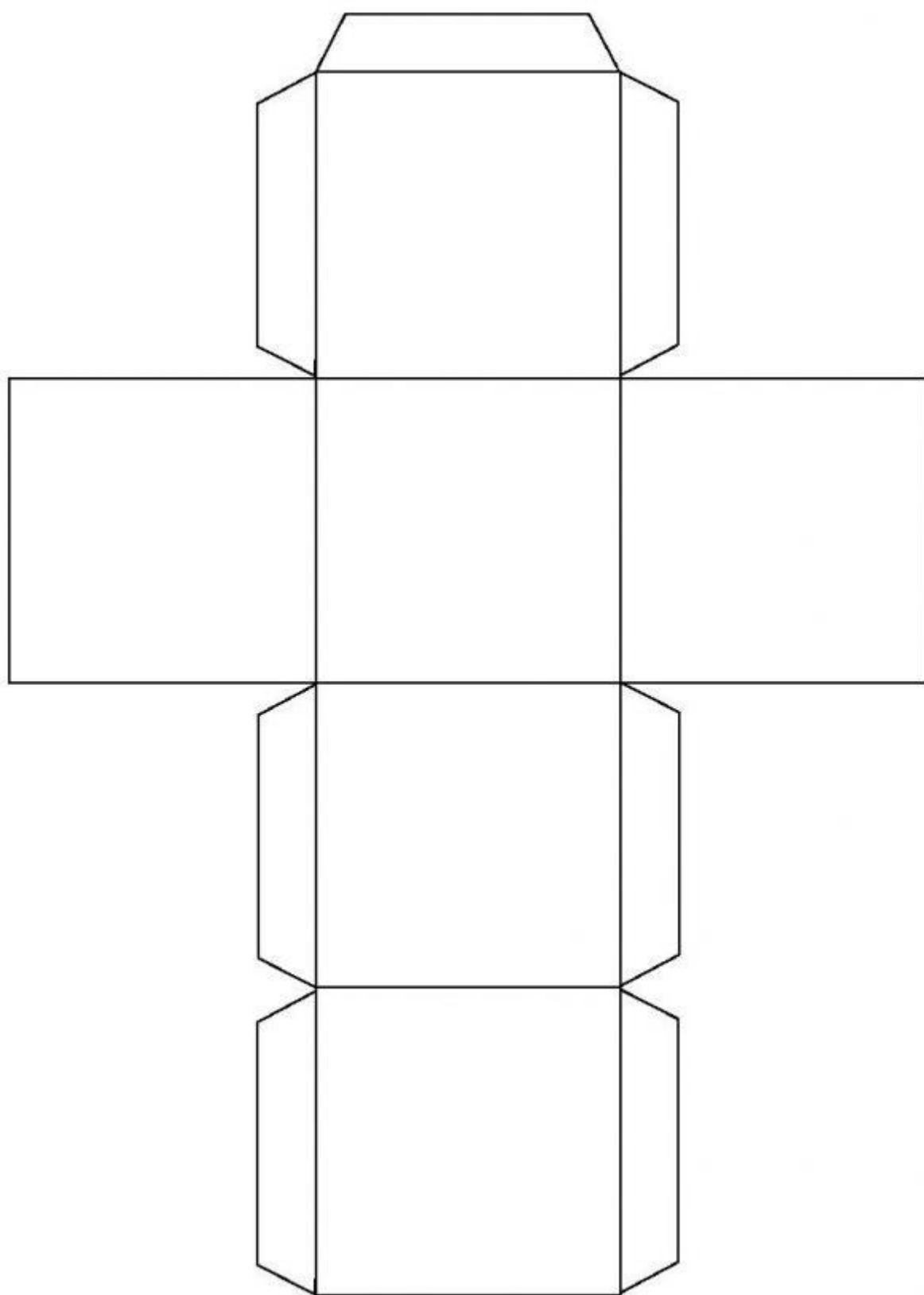
Papper: 10 st. A4
Sax: två saxar
Tejp: en rulle
Linjal: 2 st.
Penna: 5 st.

Steg 2: Placera ut länderna i olika delar av rummet. När du delat ut råvarorna och gett instruktionerna för kubproduceringen börjar spelet.

Steg 3: Från början har länderna bara råvaror, inga pengar. Alla pengar finns hos dig/ marknaden. Marknaden är den som köper kuberna av grupperna. Spelledaren bestämmer hur mycket varje kub är värd. Ibland går marknadspriset upp och ibland ned; allt bestäms av dig som spelledare. Länderna får handla av varandra med sina intjänade pengar eller med hjälp av byteshandel om de behöver någon viss råvara eller vill tjäna pengar. Allt är tillåtet. Spelledaren berättar endast att länderna ska göra kuber som ska säljas till marknaden/ spelledaren för att tjäna pengar. I övrigt får deltagarna komma på sina egna metoder. Spelet kan antingen vara tidsbestämt sedan innan eller så avslutas det när spelledaren säger att det är slut.

Förslag på frågor till efterdiskussion:

- Vilket land slutade med mest pengar?
- Vilka metoder användes? Var det till exempel någon som delade med sig?
- Hur mycket visste de olika länderna om de andra ländernas resurser?
- Fanns det några samarbeten länder emellan?
- Finns det någon likhet med verkligheten? På vilket sätt i så fall?

Bilaga 2: Värderingsövning

Fyra hörn – vems ansvar?

Syfte: Att fundera kring vem eller vilka som är ansvarig då varor produceras.

Om övningen:

I en 4-hörnsövning finns det ingenting som är rätt eller fel. Det är en värderingsövning där eleverna övar sig i att ta ställning i en komplex fråga. Det finns alltid fyra olika alternativ som svar på en given fråga, där varje hörn i det rum ni befinner er representerar en svarsmöjlighet. Eleverna ska välja det svarsalternativ, dvs. hörn, som stämmer bäst överens med hens åsikt. Ett av alternativen är alltid ett öppet alternativ, där eleven ges möjlighet att formulera ett eget svar.

Den deltagare som är osäker får ställa sig i det hörn som närmast stämmer överens med hens åsikter. Det går inte att stå mitt emellan två hörn eller i mitten av rummet. Ofta tycker deltagarna att alla svarsalternativ är viktiga och vill ställa sig i mitten av rummet, men detta övar inte personen i att ta ställning, som övningen går ut på.

Viktig information till dig som lärare:

Det är viktigt att du som leder denna övning inte själv tar ställning i frågan, dvs att du inte visar om du tycker att något/några av alternativen är bättre än ett annat. Elevernas åsikter kan utmanas så att deras svar utvecklas, men det finns inga rätta eller felaktiga svar.

Gör så här:

Steg 1: Ställ följande fråga till dina elever: Vilken aktör har störst ansvar för att förbättra dåliga arbetsvillkor och negativ miljöpåverkan på de arbetsplatser där våra kläder och livsmedel produceras? Ge hörnen i rummet ett av följande alternativ:

- Politiker
- Företag
- Konsumenter
- Eget förslag

Be deltagarna ställa sig i det hörn som bäst stämmer överens med deras åsikter.

Steg 2: Be dem som står i samma hörn att diskutera med varandra om varför de ställt sig just där. Då kan deltagarna antingen förstärka sina motiv eller kanske till och med komma fram till att man vill byta hörn. Det är tillåtet att byta åsikt!

Steg 3. Be någon/några i varje hörn berätta för hela gruppen varför de ställt sig just där.

Bilaga 3: Samarbetsövning

Vad kan eleverna göra för att sprida kunskapen vidare?

Syfte: Eleverna får i en kreativ miljö öva samarbete och finna en gemensam plan för hur de kan sprida sin kunskap om hållbar handel och hållbar utveckling vidare till fler.

Om samarbetsövningen:

Antingen lämnar ni fältet *helt öppet* för vilken typ av aktivitet ni önskar genomföra eller så använder ni denna samarbetsövning för att samlas kring *hur* ni önskar genomföra en metod/aktivitet (exempelvis utställning) som ni sedan tidigare kommit överens om. Beskrivningarna nedan är skrivna som om ni ska genomföra en utställning, men kan anpassas om ni önskar välja att lämna fältet *helt öppet* för era elever.

Gör så här:

Steg 1: Dela in klassen i 4 grupper och låt dem sedan sitta ned gruppvis vid ett bord tillsammans. Ge dem sedan alla pennor och varsitt blädderblock. Med fördel har alla grupper en egen färg på sina pennor alternativt post-its i olika färger som fästes på blädderblocket.

Steg 2: Låt varje grupp landa i vad de önskar ska vara fokus vid deras utställning och vad de önskar dela för budskap. Låt dem sedan i punktform skriva ned *hur* de önskar berätta och/ eller dela denna information genom utställningen. Med andra ord ska frågorna "Vad?" och "Hur?" besvaras.

Steg 3: Låt sedan eleverna rotera så att alla får byta plats. De måste dock lämna kvar sina blädderblockspapper, med alla idéer och förslag. Nästa grupp får nu ta vid och utveckla och bygga på den föregående gruppens förslag. De använder då sin färg på pennor och/ eller post-its för att det ska bli tydligt var en grupp slutade och en tog vid.

Steg 4: Roterar så, till dess att alla grupper fått anteckna på allas papper.

Steg 5: Diskutera de idéer som kommit fram i helgrupp och försök landa i:

- Vad er utställning ska beröra och vad ni vill att den ska heta
- Hur ni önskar dela ert budskap genom utställningen. Hur: et kan med fördel få många svar, så att utställningen får flera olika delar.